

TransitieVisie Warmte 2021-2026: De omschakeling naar een aardgasvrij Leiden, oktober 2021

Zienswijze Energiek Leiden, werkgroep warmte

Datum: 25 november 2021

Energiek Leiden

Energiek Leiden is een burgerinitiatief dat werkt aan duurzame energieopwekking in de regio Leiden. We zijn een coöperatie met leden die meedenken, meepraten en richting geven aan de energietransitie in onze stad.

Deze inspraakreactie is samengesteld door de werkgroep warmte van Energiek Leiden. Energiek Leiden is actief betrokken geweest bij de totstandkoming van deze TVW als deelnemer aan de Werkgroep Leidse Warmtewissel. Mede door onze inbreng wordt restwarmte uit Rotterdam niet als enige mogelijke bron gezien en zijn lokale burgerinitiatieven in beeld als interessante partners en mogelijke ontwikkelaars van warmtebronnen. Ook op andere punten is de inbreng van Energiek Leiden overgenomen, o.a. met betrekking tot het vermelden van het belang van koeling en het verband met de te nemen klimaatregelen daarbij. We spreken onze waardering daarvoor uit. Maar er zijn nog steeds onderwerpen waar we vinden dat de TVW onvoldoende ontwikkeld is. In deze inspraakreactie lichten wij dat nader toe.

Zienswijze op de Transitievisie Warmte

De TWV legt veel nadruk op regionale warmtenet en de voeding met grootschalige warmtebronnen (spoor 1). Hiermee blijft het potentieel onderbelicht van lokale bronnen én kleinschalige collectieve warmtenetten voor clusters van woningen (spoor 2).

Grote onzekerheden beschikbaarheid grootschalige bronnen

1. De gemeente is zich bewust van alle onzekerheden en streeft naar een mix van warmtebronnen. Dat is verstandig beleid. Tegelijkertijd - en desondanks - maakt de gemeente zich afhankelijk van de beschikbaarheid van twee hoofdbronnen: de restwarmte uit Rotterdam en geothermie. Deze afhankelijkheid maakt kwetsbaar. Het is onzeker of deze bronnen beschikbaar komen. Er is geen plan B als er geen warmte uit Rotterdam komt of als de geothermiebronnen toch niet haalbaar blijken. De politieke onzekerheden over de warmte uit Rotterdam via de verlenging van WLQ+ zijn bekend. Specifiek voor geothermie geldt dat dit nog geen bewezen techniek is voor stadsverwarming. Deze grootschalige oplossingen zijn kapitaalintensief en daarom alleen door grote bedrijven of consortia van marktpartijen te ontwikkelen. Dit creëert afhankelijkheden van enkele marktpartijen. Met andere woorden: De basis voor de 'mix van bronnen-strategie' is te smal.

Onderbelicht: kansen voor lokale bronnen en kleinschalige collectieve warmtenetten

De ruime aandacht voor het grootschalige oplossingen in de TVW gaat ten koste van aandacht voor alternatieve, lokale, kleinschalige en collectieve oplossingen (spoor 2). Dit zijn warmteoplossingen voor clusters van enkele tientallen tot honderden woningen die collectief gebruik maken van één warmtebron. Het is positief dat de gemeente deze oplossingsrichting expliciet benoemt. Dat was in

eerdere stukken namelijk nog minder duidelijk. De TVW biedt vervolgens echter weinig zicht op de haalbaarheid en op de wijze waarop dit spoor vorm zou moeten krijgen. Het blijft bij algemene beschouwingen.

- De TVW zegt weinig (tot niets) over het **potentieel van lokale bronnen** voor Leiden. Zijn er lokale bronnen beschikbaar, en zo ja voor welke wijken biedt dat kansen? De TVW benoemt alleen het potentiële warmteaanbod voor de RES regio¹; dat heeft weinig (tot geen) betekenis voor Leiden. Deze blinde vlek is zorgelijk omdat het rapport van Berenschot² én Fakton Energy³ aangeven dat de beschikbaarheid van lokale bronnen beperkt is, of dat er nog onvoldoende over het potentieel bekend is. De gemeente heeft kennelijk geen stappen gezet om dat inzicht sinds die tijd te vergroten. Vreemd genoeg wordt er niet verwezen naar de Warmtekansenkaarten (Overmorgen) van 2016 die zicht gaven op de lokale warmtevrage én -aanbod.
- De TVW geeft geen zicht op **praktijkervaringen** met lokale bronnen en kleinschalige collectieve systemen. Inmiddels is er op verschillende locaties binnen Leiden ervaring opgedaan met (onderzoek naar scenario's van) lokale bronnen en een collectieve warmtevoorziening voor een bouwblok, bijvoorbeeld op het Lammenschansterrein. Ook ervaringen met bodemenergiesystemen (individueel, collectief) die de gemeente heeft opgedaan in kansrijke wijken blijven onbenoemd⁴. De hier opgedane kennis zou meer zicht kunnen bieden op de reële (on)mogelijkheden voor lokale warmtebronnen.
- De TVW verwijst naar de RES en regionale samenwerking met buurgemeenten. Er wordt (nog) geen koppeling gemaakt met de betekenis daarvan voor de kleinschalig collectieve oplossingen. Dit is zeer relevant want schaarse lokale bronnen zijn maar voor één gebied tegelijkertijd inzetbaar. Wat betekent het regionale afwegingskader over de verdeling van lokale bronnen voor Leidse wijken? Hoe verhoudt de lokale bronnen-strategie en de grootschalige bronnen zich tot elkaar?

Ruimte voor lokaal initiatief en eigenaarschap, concrete uitwerkingsrichting ontbreekt

- Positief is dat de gemeente wel duidelijk aangeeft ruimte te willen geven aan andere partijen dan alleen marktpartijen als Vattenfall of (evt.) Dunea Warmte en Koude bij de verdere ontwikkeling van het Leidse warmtenet⁵. In de inleiding stelt de gemeente een belangrijke vraag: van wie is het Leidse Warmtenet en hoe wordt groei georganiseerd? Op andere plekken verwijst de gemeente naar lokaal eigenaarschap⁶.
- De waardering voor burgerinitiatief is uiteraard positief. Echter, er is veel meer regie en ondersteuning nodig om lokale wijksystemen te ontwikkelen en lokaal initiatief te laten werken. Met serieus budget om de haalbaarheid van opties te verkennen voor wijken en buurten, voor projectbegeleiders en meer centrale coördinatie tussen diverse wijkinitiatieven. In het geval dat een lokaal voorstel haalbaar lijkt te zijn, vraagt dat om een projectmatige en bedrijfsmatige

¹ H5, p40 (Beschikbaarheid van bronnen).

² Berenschot, Handelingsperspectief gemeente Leiden in de warmtetransitie, 2020

³ Fakton Energy, Visie op de Leidse Energie opgave en de strategische beslissingen die voorliggen in de komende 5-10 jaar, mei 2021.

⁴ H1, p7 (Kennis opgedaan met kansrijke wijken)

⁵ Inleiding, p8 (Van wie is het Leidse Warmtenet en hoe wordt groei georganiseerd?)

⁶ H3, p25. H5, p47,

uitwerking. Te denken is aan een lokaal warmtetransitiebedrijf dat in meerdere wijken wijkwarmtenetten ontwikkelt, in opdracht en indien gewenst in eigendom van bewoners.

Een Open Regionaal Transportnet (buiten Leiden) biedt geen waarborgen voor toegang van lokale bronnen tot het stadswarmtenet (binnen Leiden)

De gemeente verwacht veel van 'open' warmtenetten, waarbij meerdere warmteaanbieders warmte moeten kunnen leveren aan het warmtenet.

- De gemeente doelt daarbij mogelijk voornamelijk op het openstellen van het regionale transportnet en de Leidse Warmtering voor verschillende aanbieders (restwarmte & geothermie). Dit biedt echter geen zekerheden voor toegang van lokale warmtebronnen zoals aquathermie, want die voeden niet in op het regionale transportnet maar juist op de 'lagere' stadswarmtenetten. De gemeente heeft weinig invloed op het bestaande warmtenet; dit is eigendom van Vattenfall en zij bepalen of er wel/ geen 'toegang van derden' mogelijk is. Nieuwe netten bieden meer mogelijkheden, maar dan moet de gemeente actief sturen. Wij pleiten dan ook voor het formuleren van een strategie warmtenetten ter voorbereiding van de wijkuitvoeringsplannen waarin de TVW concreet wordt gemaakt.

Gemeente kan veel actiever sturen met instrumenten als concessies, aansluitplicht

In de TVW gaat de gemeente in op haar rol: ze neemt regie op het transitieproces⁷. Dat is een goede ontwikkeling in vergelijking tot de faciliterende rol die tot nu toe werd gespeeld. Dat maakt een actief sturende rol mogelijk, waarvoor de gemeente naar ons oordeel ook al de instrumenten beschikbaar heeft (en mogelijk krijgt met de nieuwe Warmtewet 2.0).

- Zo heeft de gemeente nu al de bevoegdheid om concessies te verlenen aan warmtebedrijven voor de exploitatie van nieuwe warmtenetten en kan voorwaarden stellen aan de duurzaamheid, derdentoegang, e.d. Dit is al mogelijk met de huidige wetgeving én zal met de Warmtewet 2.0 mogelijk verder worden uitgebreid (aanwijzing van 'kavels' én warmtebedrijven). De gemeente kan een aansluitplicht afdwingen met een vastgesteld 'warmteplan' voor een gebied. Hoe gaat de gemeente die instrumenten inzetten? Welke voorwaarden worden daarin meegenomen? Deze instrumenten (en mogelijk andere) die de gemeente mogelijkheden geven om actief te sturen blijven buiten beeld in de huidige TVW. Wij pleiten ervoor dat deze sturende rol snel specifieker wordt uitgewerkt.

Blinde vlek: bewoners en instellingen als afnemers van warmte

- De TVW geeft veel aandacht aan het voorbereiden van stadbewoners op de transitie en benadert hen primair als woningeigenaren of huurders. Bij een aansluiting aan een warmtenet zijn ze echter ook 'afnemers' en klant van een warmteleverancier. Als contracthouder zijn ze direct belanghebbend in juridische zin. Op welke manier draagt de gemeente zorg voor deze belangen?
- Een investering in een nieuw warmtenet heeft pas zin als er voldoende afnemers zijn. De gemeente heeft zich niet willen committeren aan een afnamegarantie voor het regionale transportnet, en kan dat ook niet (de gemeente heeft geen zeggenschap over de afnemers). De gemeente kan zich wel actief inspannen om nieuwe afnemers voor het (uitgebreide) stadswarmtenet en nieuwe netten te werven. Een visie ontbreekt op de rol van de gemeente bij het werven van afnemers.

⁷ H6, p51

De kansen voor lage temperatuuroplossingen onderbelicht

- De gemeente zet in op middentemperatuur warmte voor de langere termijn. Naar ons oordeel is de toekomst vooral aan lagetemperatuurnetten en zou nu al de keuze voor middentemperatuur gemaakt kunnen worden in de overgang daar naartoe. Dat is energetisch gunstiger, en isoleren tot label B of zelfs C is vaak al voldoende om het gewenste wooncomfort te bereiken.

Elektrificeren van de warmtevoorziening heeft consequenties voor de regio

- De TVW zet tevens in op *all-electric* oplossingen (individueel, collectief) en merkt terecht op dat het elektriciteitsverbruik hierdoor toeneemt. Ook aquathermie- en bodemenergiesystemen met warmtepompen vergroten de elektriciteitsvraag. De elektrificering van de warmtevoorziening in Leiden heeft consequenties voor de regio buiten Leiden.
- De TVW gaat in op de noodzaak voor netverzwaring, maar geeft weinig aandacht aan de consequenties voor de **elektriciteitsopwekking**. De gemeente verwijst naar de regio waar de elektriciteit met wind en zon op land opgewekt moeten worden en heeft zich gecommitteerd aan de doelstellingen voor wind en zon op land van de RES 1.0. Voor wat betreft elektriciteitsopwekking betekent dit concreet dat er bijna 90 windturbines van 4 MW nodig zijn om die doelen te halen (0,89 TWh per jaar). Er is een enorme opschaling nodig. Wat gaat de gemeente Leiden doen om dat mogelijk te maken? Welke rol pakt de gemeente Leiden? De Transitievisie Warmte geeft hier geen of onvoldoende inzicht in.

Bewonersparticipatie en actieve georganiseerde bewonersinitiatieven

- In de participatietrajecten met bewoners en de communicatie is het van belang om onderscheid te maken tussen georganiseerde bewonersinitiatieven en andere bewonersgroepen. Actieve georganiseerde bewonersinitiatieven kunnen als onderzoeks- en ontwikkelpartner optreden voor lokale warmteoplossingen, of zijn daar de initiator van. Dat vraagt om een andere benadering dan de bredere bevolking. Om de grote middengroep van de overige bewoners te bereiken is een gerichte en voortdurende inspanning nodig, die pas op lange termijn effect zal hebben. Speciale aandacht is daarbij nodig voor VvE's, die nu vanwege hun ingewikkelde structuur te weinig ondersteuning kunnen krijgen van bijv. de wijkambassadeurs. De Haagse VvE-balie kan als voorbeeld dienen om dit structureler aan te pakken.

Doelen, streefcijfers en evaluatie ontbreken

- In de TVW zijn geen doelen en streefcijfers opgenomen. Welke tussendoelen stelt de gemeente voor energiebesparing, verduurzaming van de woningvoorraad tussen 2022-2026, voor de realisatie van warmtenetten? En vooral ook hoe worden deze gemeten en gemonitord?
- De Leidse TVW bouwt voort op eerdere beleidstukken: de Warmtevisie (2017), het Handelingsperspectief Energietransitie en de Uitvoering Uitvoeringsagenda-energietransitie-gebouwde-omgeving (2020). Een evaluatie van het gevoerde beleid en verantwoording voor de gemaakte kosten ontbreekt. Is het beleid effectief en doelmatig gebleken? Welke lessen zijn geleerd?

Tot slot

De TVW gaat over een systeemverandering die de hele stad en al haar inwoners raakt. De noodzaak vanwege het almaar opwarmende klimaat is groot en tempo is daarom noodzakelijk. Dat vraagt om een actieve samenwerking van alle belanghebbende partijen, met de gemeente in een regisserende rol. Sturing is nodig. Na de voorbereidende acties en studies van de afgelopen jaren, is de gemeente nu zover om die sturende rol op zich te nemen. Wij beschouwen dat als winst en zullen blijven meedenken om die rol in te vullen. Als partner zullen we ons inzetten om de noodzakelijke burgerparticipatie mede vorm te geven.

25 november 2021

Energiek Leiden Werkgroep Warmte

Tineke Mook

Anne Marieke Schwencke

Tjitske Veldkamp

Rob Boerée